

Ne učim vas sovraštva do drugih narodov. Sovraštvo mori in ubija. Ljubezen in spoštovanje do samega sebe in do svojega naroda ne obstoji v sovraštvu, v zaničevanju in v psovanju, pač pa v delu,

da bomo narod poštenjakov,
da bomo narod vrlih mož. (Gregorčič.)

B. D.

Običaji in navade naše zemlje

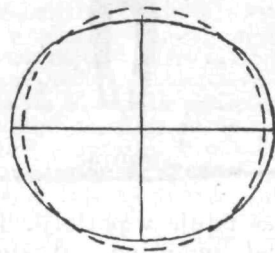
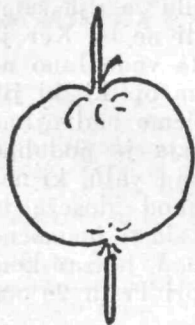
Čuden naslov, kaj ne? Kaj takega še niste slišali. Saj govore le o ljudeh, da imajo običaje, no, tudi o živalih pravimo, da imajo navade, posebno slabe radi omenjajo. Da bi pa naša zemlja imela običaje, ki so jih že ljudje vzeli v zakup, vam gotovo ne gre v račun. Slišali ste, da so Dolenjci radi jeseni veseli, ko spravljajo grozdje, da so Gorenjci kislih obrazov, če ni »pušeljca« za klobukom, da Štajerci nad vse radi pokopljejo prašička s »furežem«, a da bi slabe navade pripisali še zemlji, vam nikakor ne bo šlo v glavo. Veste že, da so ljudje muhasti kot mesec april, kislih obrazov kot slabo vreme, a zopet razposajeni kot kraška burja. A tudi zemlja ima svoje običaje in navade, dosti slabih, a še več dobrih, ki so človeštvu v dobrobit in uslugo. Samo spoznati jih moramo, da bomo vedeli zanje, kako nam služijo in kako se imenujejo.

Še nekaj moramo povedati. Ali že veste, da smo vsi ljudje na zemlji večni popotniki brez kraja in konca, iz dneva v noč in iz noči v dan, od Jurjevega preko kresnega in Martinovega zopet tja do Jurjevega dne. Zopet ne boste verjeli, tudi nekdaj, pred mnogimi stoletji tega niso hoteli verjeti. Pa vam povem: Noč in dan, tudi takrat, ko spite in sanjate o zlatih gradovih in lepih vilah, potujete vi in z vami vsi. kar nas je, okoli sonca, kot najhitrejši vlak, ah, kaj še, kot čudežni zrakoplov, da ujamemo vsako leto na tej poti okoli sonca pomlad, poletje, jesen in zimo. Saj dan in noč sta nam mnogo, mnogokrat prekratka na tej poti.

Sedaj k stvari in oglejmo si zemljo.

Danes prav vsi vemo, da je zemlja okrogla. Vendar ni nikaka krogla, niti žoga, temveč kroglin sorodnik, na obeh tečajih sploščena krogla, s tujim imenom sferoid. Kje so tečaji, si lahko vsakdo sam poišče na abolku. Vzameš lepo okroglo jabolko in vtakneš pri peclju skozenj pletilno iglo, da zopet pri muhi pogleda ven. Tam, kjer pletilka štrli iz jabolka, sta tečaja. Pri naši zemlji je severni sredi globokega morja, južni pa na površju visoke zaledenele planote.

Marsikdo izmed ljudi si predstavlja, da je zemeljska sploščenost na tečajih v primeri z vso zemljo zelo velika. Toda zemljemerci so dognali, da je zemeljska os skozi tečaja samo za $\frac{1}{300}$ manjša od osi skozi ravnik. Da si boste lahko predstavljali sploščenost, pogledjte sosednjo risbo, čeprav je tu sploščenost izredno povečana. V resnici bi bilo takole: Če bi imeli v šoli tako veliko kroglo, ki bi imela 1 m premera in bi ta krogla pomenila zemljo, tedaj bi bila na tečajih os krajša samo za 3 mm,

kar gotovo nihče niti opazil ne bi. Na šolskih globusih, ki imajo približno 30 cm premera, je sploščenost iste veličine kot debelina dveh risalnih listov. To je prava malenkost.

Stari Grki so radi opazovali zvezdnato nebo, seveda samo s prostim očesom, drugih priprav za taka opazovanja še niso imeli. Tako so že spoznali, da se nekatere zvezde premikajo po nebu, nekatere pa ostanejo vedno na istem mestu. Premikajoče zvezde so imenovali planete, ali po naše popotnike, ostale pa trdno stoječe zvezde, danes jim pravimo zvezde stalnice. To imenovanje smo ohranili še sedaj, a ker se zemlja tudi premika, je ona prav tako planet.

Zemlja se vrti okoli sonca in prejema od njega svetlobo in toploto. Tega zemlji ne smemo šteti v zlo, saj je sonce sedemstokrat večje kot vsi planeti skupaj in njegova toplina je na površju približno 6000° C. Tako prejema zemlja le delček njegove toplote in svetlobe, da sonce komaj ve za to.

V starih časih so ljudje verovali, da je zemlja središče sveta, majhna ploskev ravne zemlje, okrog in okrog obdana od globokega morja.

Kako bi po takem pojmovanju zemlja plavala na morju, lahko poizkusimo, če košček plutovine izpustimo na vodo v umivalniku.

Že v 15. stoletju so pri pričakovanju ladij v pristaniščih zaznali, da je pri prihajajočih ladjah viden najprej najvišji del, to je jambor, nato pa polagoma vsa

ladja. Isto so dognali pri potovanjih, kjer so v daljavi najprej zagledali vrh gore in čim bolj so se ji bližali, tem bolj je pred potniki rastla tudi gora. Nihče ni več dvomil o okrogli zemlji, ko so smeli mornarji pod vodstvom Magelhaensa in pozneje še Cooka objadrali zemljo.

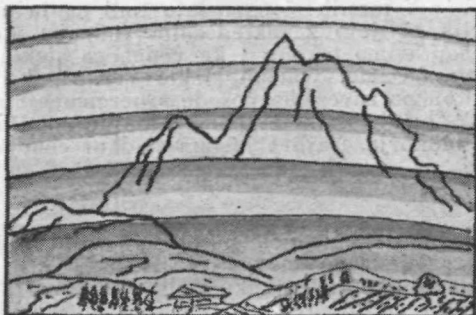
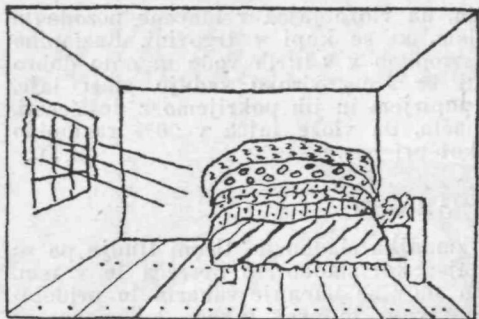

Poleg vseh tisočev zvezd, samo s prostim očesom jih lahko naštejemo kakih 5400, sta za nas najvažnejši zvezdi sonce in luna, ki kar javno učinkujeta na zemljo. Sonce pošilja v 24 urah vsaki strani zemlje svetlobo in toploto, luna, ki je bližja zemlji kot sonce, povzroča na morju neko čudovito gibanje, ki ga poznamo kot plimovanje. Če bi bila zemlja samo iz trdne snovi, tedaj te lunine privlačne sile niti opazili ne bi. Ker je tri četrtine zemeljne površine pokrite z vodo, spremlja ta voda luno na njenem potovanju okoli zemlje prav tako kakor železni opilki, ki jih privlači magnet, katerega v primerni razdalji počasi vlečemo nad njimi.

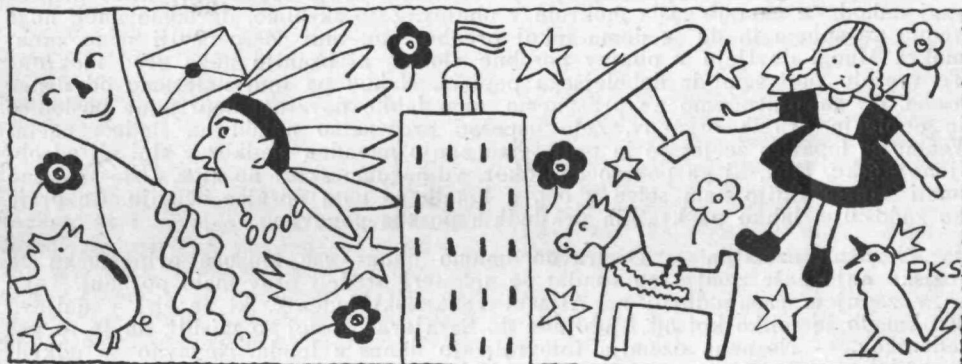

To dviganje in padanje morja je podobno nekaj sto kilometrov širokemu valu, ki noč in dan spremlja luno. Ponekod doseže to gibanje višino 15 do 20 m, zlasti je močno ob izlivih velikih rek v morje. V Jadranskem morju je višina plimovanja pri Trstu 90 cm, pri Dubrovniku le 31 cm.

Zemlja je okoli in okoli obdana s plaščem, ki jo varuje pred mrazom tako, kakor nas odeje v postelji. Ta plašč je ozračje ali atmosfera, ki sega do 500 km nad zemeljno površje in se skupno z zemljo vrti, kot lupina na po-

maranči, ki jo sukamo v roki. Ozračje je sestavljeno iz več plasti; čim višje se vzpenjamo, tem redkejšje so, v bližini zemeljne površine so plasti sestavljene iz 78 delov dušika, 21 delov kisika, nekaj ogljikovega dvokisa, vodne pare in žlahtnih plinov. Ozračje z morjem in celino je velik kuhalnik - lonec, v katerem se kuhajo vsi različni vremenski pojavi, kot vetrovi, nevihte, viharji in katastrofe. V vsaki uri našega življenja vpliva vreme na nas, ono nam kroji razpoloženje, daje blagostanje in ustvarja srečo, zato si ga je vredno nekoliko natančneje ogledati. (Pride še.)

Pisan drobiž in vse navzkriž

KAKO SPRAVIMO JAJCA ZA ZIMO?

Jeseni začno kokoši izgubljati staro perje ter dobe novo in gostejšo obleko za mrzle čase. Tedaj nehajo tudi nesti jajca. Če jih nismo nahranili, ne bo sladkih potic in drugih dobrih jedi, ki so jim jajca važen dodatek.

Ako leže jajca na suhem prostoru, izhlapi iz njih skozi drobno luknjičasto lupino voda, ki se nahaja v jajcu. Na njenem mestu pa se nabere zunanji zrak. Ta zrak prinese s seboj tudi gnilobne bakterije, ki povzročajo v jajcu gnitje. Kakšen duh ima staro jajce, ste gotovo že izkusili. Če preprečimo dostop zunanjemu zraku, tedaj ostanejo jajca dolgo dobo sveža in užitna. V velikih podjetjih ohranijo jajca sveža na ta način, da jih spravljajo v hladilnicah, kjer je 80 odstotkov zračne vlage in 0° C topline. Doma naredimo to bolj preprosto: V posode, najbolje lončene, naložimo jajca in jih nato zalijemo z redkim apnenim mlekom, ki ga dobimo, če gašeno apno razredčimo z vodo. Ta apnena voda mora pokrivati vrhnja jajca v posodi najmanj za roko visoko. Apneno mleko vsrkava iz zraka ogljikov dvokis, gašeno apno se spremeni v apnenec in na vrhu tekočine se naredi tenka plast apnenčeve sige, ki preprečuje dostop zraka.